

Inhoud

Ten geleide – 11
Michiel Hengeveld

Ten geleide – 13
Otto Bleker

Ten geleide – 15
Hans van Goudoever

Inleiding – 17
Mijke Lambregtse-van den Berg, Inge van Kamp en Hanneke Wennink

DEEL 1 PSYCHIATRISCHE AANDOENINGEN TIJDENS DE ZWANGERSCHAP EN POST PARTUM

Hoofdstuk 1 Schizofrenie – 21
Koen Grootens

Hoofdstuk 2 De post-partumpsychose – 29
Veerle Bergink, Richard Wesseloo en Kathelijne Koorengel

Hoofdstuk 3 Depressie – 37
Victor Pop

Hoofdstuk 4 Bipolaire-stemmingsstoornissen – 47
Anja Stevens, Elise Knoppert-van der Klein en Pietermel Kölling

Hoofdstuk 5 Angststoornissen en de obsessieve-compulsieve stoornis – 57
Irene van Vliet en Anton van Balkom

Hoofdstuk 6 Posttraumatische-stressstoornis – 67
Klaas Wijma en Claire Stramrood

Hoofdstuk 7 Eetstoornissen – 75
Jan Norré

Hoofdstuk 8 Middelenrelateerde en verslavingsstoornissen – 85
Mary Janssen van Raay, Ineke de Noord en Ab Aaldriks

Hoofdstuk 9 Persoonlijkheidsstoornissen, in het bijzonder de borderline-persoonlijkheidsstoornis – 95

Liesbet Nijssens, Nicole Vliegen en Dawn Bales

Hoofdstuk 10 Tocofobie – 105

Anne-Marie Sluijs

Hoofdstuk 11 Baringspijn – 113

Irena Veringa-Skiba, Ben van Cranenburgh en Inge van Kamp

DEEL 2 EFFECTEN VAN STRESS EN MIDDELENGEBRUIK OP ZWANGERSCHAP, LACTATIE EN KIND

Hoofdstuk 12 Stress – 127

Anja Huizink

Hoofdstuk 13 Drugs – 135

Ab Aaldriks, Ineke de Noord en Mary Janssen van Raay

Hoofdstuk 14 Alcohol – 147

Ernst van Faassen, Tom Schneider en Barbara Sibbles

Hoofdstuk 15 Roken – 155

Mirte Smit en Hanneke Wennink

DEEL 3 EFFECTEN VAN PSYCHFARMACA OP ZWANGERSCHAP, LACTATIE EN KIND

Hoofdstuk 16 Antidepressiva – 165

Inge van Kamp en Irene van Vliet

Hoofdstuk 17 Antipsychotica – 191

Lolkje de Jong-van den Berg, Pietermel Kölling en Inge van Kamp

Hoofdstuk 18 Stemningsstabilisatoren – 201

Pietermel Kölling, Anja Stevens, Elise Knoppert-van der Klein en Inge van Kamp

Hoofdstuk 19 Benzodiazepinen – 215

Koen Grootens en Sintha Sie

Hoofdstuk 20 Psychostimulantia en atomoxetine – 225

Sascha Kats

Hoofdstuk 21 Neonatale adaptatie en abstinentie – 233

Noera Kieviet en Hanneke Wennink

DEEL 4 MATERNALE PSYCHOPATHOLOGIE IN RELATIE TOT HET KIND

Hoofdstuk 22 Infant mental health – 247

Marja Rexwinkel en Louise Spanjerberg

Hoofdstuk 23 Borstvoeding – 255

Iryna Savenko, Andrea Bruning en Hanneke Wennink

Hoofdstuk 24 Moeder-kindinteractie en hechting – 261

Nicole Vliegen en Tamara Ruijten

Hoofdstuk 25 Ouder-babyinterventie – 269

Karin van Doesum

Hoofdstuk 26 Kindermishandeling – 275

Corine de Ruiter

Hoofdstuk 27 Kinderdoding – 287

Toon Verheugt en Katinka de Wijs-Heijlaerts

Hoofdstuk 28 Intergenerationele overdracht van psychopathologie – 295

Mijke Lambregtse-van den Berg

DEEL 5 SPECIFIEKE KWETSBAARHEDEN RONDOM ZWANGERSCHAP

Hoofdstuk 29 Infertiliteit en geassisteerde voortplanting – 305

Christiane Winter, Julie Nekkebroeck en Inge van Kamp

Hoofdstuk 30 Tienerzwangerschappen – 315

Leoniek Kroneman en Mariëlle Bonnet

Hoofdstuk 31 Verstandelijke handicap – 323

Peter Deman en Marjan Fischer

Hoofdstuk 32 Psychopathologie van de vader – 333

Mijke Lambregtse-van den Berg

Hoofdstuk 33 Transculturele aspecten – 339

Fernanda Sampaio de Carvalho

Hoofdstuk 34 Seksueel geweld – 347

Nel van Son-Schoones en Willy van Berlo

Hoofdstuk 35 Rouw bij verlies van zwangerschap – 357

Manu Keirse

Hoofdstuk 36 Maternale suïcide – 365
Joke Schutte en Esther Hink

DEEL 6 BEHANDELSTRATEGIEËN

Hoofdstuk 37 Expertisebehandelcentra voor psychiatrie en zwangerschap – 375
Marieke Paarlberg, Hanneke Wennink en Mijke Lambregtse-van den Berg

Hoofdstuk 38 Genetische counseling – 387
Martijn Breuning en Irene van Vliet

Hoofdstuk 39 Screening en zorgtoeleiding – 395
Chantal Quispel, Gouke Bonsel en Mijke Lambregtse-van den Berg

Hoofdstuk 40 Coaching bij subklinische psychische klachten – 403
Diana Koster

Hoofdstuk 41 Niet-medicamenteuze behandelingen – 411
Remke Dullemond, Leontien van Ravesteyn en Astrid Kamperman

Hoofdstuk 42 Groepsbehandeling – 421
Monique Raats en Leontien van Ravesteyn

Hoofdstuk 43 Moeder-baby-opname – 429
Kathelijne Koorengel, Marjolein de Vette en Ria Docx

Hoofdstuk 44 Jeugdzorg – 437
Hans Kuhn

DEEL 7 JURIDISCHE EN ETHISCHE ASPECTEN

Hoofdstuk 45 Wet bijzondere opnemingen in psychiatrische ziekenhuizen (Wet bopz) – 447
Adger Hondius en Tineke Stikker

Hoofdstuk 46 Voorlopige ondertoezichtstelling (VOTS) – 455
Riek Mollema-de Jong

Hoofdstuk 47 Drang en dwang: ethiek van prenatale kinderbescherming – 463
Wybo Dondorp en Guido de Wert

Hoofdstuk 48 Dilemma's bij perinataal beleid – 471
Jim van Eyck, Wilma Duijst en Rob Kottenhagen

- Bijlage 1 Peripartum preventie-/behandelplan – 479
- Bijlage 2 Edinburgh Depression Scale – 482
- Bijlage 3 Verkorte Finnegan-scorelijst voor het objectiveren van neonatale adaptatie na intra-uteriene blootstelling aan psychofarmaca – 483
- Bijlage 4 Sensitiviteitsschaal (korte versie) en Coöperatie versus interferentie-schaal (korte versie) – 484

Personalia – 487

Register – 491

Personalia

- Drs. A.A. (Ab) Aaldriks, psychiater, Meldpunt Zwanger & Verslaafd, BoumanGGZ, Rotterdam.
- Drs. D.L. (Dawn) Bales, klinisch psycholoog, psychotherapeut, directeur MBT Nederland, De Viersprong, Bergen op Zoom.
- Prof.dr. A.J.L.M. (Anton) van Balkom, hoogleraar psychiatrie, psychiater, afdeling psychiatrie, EMGO+ Instituut VUmc, GGZ inGeest, Amsterdam.
- Dr. V. (Veerle) Bergink, psychiater, Erasmus MC, Rotterdam.
- Drs. W.T.M. (Willy) van Berlo, psycholoog, onderzoeker, coördinator nationale programma's Rutgers WPF, Utrecht.
- Dr. M. (Mariëlle) Bonnet, orthopedagoog-generalist, klinisch docent/onderzoeker, afdeling ontwikkelingspedagogiek, Vrije Universiteit, Amsterdam.
- Prof.dr. G.J. (Gouke) Bonsel, hoogleraar perinatale zorg en public health, Erasmus MC, Rotterdam.
- Prof.dr. M.H. (Martijn) Breuning, hoogleraar klinische genetica, Leids Universitair Medisch Centrum (LUMC), Leiden.
- Drs. A.H.L. (Andrea) Bruning, arts kindergeneeskunde, Sint Lucas Andreas Ziekenhuis, Amsterdam.
- Dr. B. (Ben) van Cranenburgh, neurowetenschapper, Stichting ITON, Haarlem.
- Drs. P. (Peter) Deman, arts verstandelijk gehandicapten, manager zorg, Parnassia, Den Haag.
- Dr. R. (Ria) Docx, psychiater, Psychiatrisch Centrum Bethanië, Zoersel, België.
- Dr. K.T.M. (Karin) van Doesum, psycholoog, Mindfit, Deventer, senior onderzoeker en docent, Radboud Universiteit, Nijmegen en Universiteit Tromsø, Noorwegen.
- Dr. W.J. (Wybo) Dondorp, ethicus, senior onderzoeker biomedische ethiek, afdeling Metamedica & onderzoeksschool CAPHRI, Universiteit Maastricht.
- Dr.mr.drs. L.J.M. (Wilma) Duijst, forensisch geneeskundige, GGD IJsselland, rechter plaatsvervanger rechtbank Arnhem (strafsector), universitair docent jeugd(straf)recht juridische faculteit Radboud Universiteit, Nijmegen.
- Drs. R.C. (Remke) Dullemond, gynaecoloog-perinatoloog, maatschap gynaecologie en obstetrie, Jeroen Bosch Ziekenhuis, 's-Hertogenbosch.
- Dr. J. (Jim) van Eyck, gynaecoloog-perinatoloog, afdeling gynaecologie & verloskunde, Isala, Zwolle.
- Dr. E.E.H. (Ernst) van Faassen, fysioloog, afdeling nefrologie, Leids Universitair Medisch Centrum (LUMC), Leiden.
- Drs. M. (Marjan) Fischer, arts verstandelijk gehandicapten, wetenschappelijk docent AVG-opleiding, ErasmusMC, Rotterdam.
- Dr. K.P. (Koen) Grootens, psychiater, opleider psychiatrie, Reinier van Arkel Groep, 's-Hertogenbosch.
- Dr. M.H.B. (Marion) Heres, gynaecoloog, Lid Raad van Bestuur, Het Oogziekenhuis, Rotterdam.
- Drs. E. (Esther) Hink, gynaecoloog, Radboudumc, Nijmegen.
- Dr. A.J.K. (Adger) Hondius, psychiater, geneesheer-directeur GGZ Centraal, Ermelo/Almere.
- Prof.dr. A. (Adriaan) Honig, psychiater, Sint Lucas Andreas Ziekenhuis, Amsterdam, bijzonder hoogleraar Ziekenhuispsychiatrie, VUmc, Amsterdam.
- Prof.dr. A.C. (Anja) Huizink, psycholoog, hoogleraar ontwikkelingspsychopathologie, directeur William James Graduate School, faculteit psychologie en pedagogiek, Vrije Universiteit, Amsterdam.
- Drs. M. E. (Mary) Janssen van Raay, verslavingsarts, hoofdbehandelaar Boumankliniek, BoumanGGZ, Rotterdam.

- Prof.dr. L.T.W. (Lolkje) de Jong-van den Berg, apotheker en epidemioloog, hoogleraar pharmaco-epidemiologie, afdeling farmaco-epidemiologie en farmaco-economie, Rijksuniversiteit Groningen.
- Dr. I.L. (Inge) van Kamp, gynaecoloog-perinatoloog, stafid afdeling verloskunde, Leids Universitair Medisch Centrum (LUMC), Leiden.
- Dr. A.M. (Astrid) Kamperman, psycholoog, senior onderzoeker, ESPRI, Epidemiological and Social Psychiatric Research institute, afdeling psychiatrie, Erasmus MC, Rotterdam.
- Drs. S. (Sascha) Kats, psychiater, Praktijk voor Psychiatrie en Zwangerschap, Rotterdam, PsyQ, zorgprogramma ADHD en Soma en Psyche, Spijkenisse.
- Prof.dr. E.A.G. (Manu) Keirse, klinisch psycholoog, doctor in de geneeskunde, emeritus hoogleraar faculteit geneeskunde, KU Leuven, België.
- Drs. N. (Noera) Kieviet, arts-onderzoeker kindergeneeskunde, Psychiatrie Obstetrie Pediatrische expertisecentrum, Sint Lucas Andreas Ziekenhuis, Amsterdam.
- Dr. E.A.M. (Elise) Knoppert-van der Klein, psychiater, stemmingsstoornissen volwassenen en ouderen GGZ Rijnstreek/Midden-Holland onderdeel van Rivierduinen, Leiden.
- Drs. P. (Pieternel) Kölling, psychiater, Delta Psychiatrisch Centrum, Poortugaal.
- Dr. K.M. (Kathelijne) Koorengel, psychiater, afdeling psychiatrie, Erasmus MC, Rotterdam.
- D. (Diana) Koster, verloskundige, vrouwencoach, Den Haag.
- Dr.mr. R.J.P. (Rob) Kottenhagen, jurist, universitair hoofddocent, juridische faculteit Erasmus Universiteit, Rotterdam.
- Dr. L.M. (Leoniek) Kroneman, senior onderzoeker en cognitief gedragstherapeut VGCT, Intermetzo, Eefde.
- J. (Hans) Kuhn, raadsonderzoeker/zittingsvertegenwoordiger, Raad voor de kindbescherming, Rotterdam.
- Dr. M.P. (Mijke) Lambregtse-van den Berg, psychiater/kinder- en jeugdpsychiater, Erasmus MC, Rotterdam.
- Mr. H. (Riek) Mollema-de Jong, advocaat, raadsheer-plaatsvervanger Gerechtshof, Den Haag.
- Prof.dr. J. (Julie) Nekkebroeck, klinisch psychologe, psychotherapeute, onderzoeker, Centrum Medische Genetica, Centrum Reproductieve Geneeskunde UZ Brussel, Brussel, Docent Seksuologie, Vrije Universiteit Brussel, België.
- Drs. L. (Liesbet) Nijssens, psycholoog-psychotherapeut, KU Leuven, Leuven, MBT De Viersprong, Bergen op Zoom.
- Drs. J.G. (Ineke) de Noord, verslavingsarts, hoofdbehandelaar polikliniek, BoumanGGZ, Rotterdam.
- Drs. J. (Jan) Norré, klinisch psycholoog, seksuoloog, psychotherapeut, People Development, Leuven, België.
- Dr. K.M. (Marieke) Paarlberg, gynaecoloog-perinatoloog, Gelre Ziekenhuizen, Apeldoorn.
- Prof.dr. V.J.M. (Victor) Pop, huisarts, hoogleraar eerstelijnszorg, vakgroep medische gezondheidspsychologie, Tilburg University, Tilburg.
- Drs. D.J. (Dirk Jan) Pot, kinderarts, Gelre Ziekenhuizen, Apeldoorn.
- Dr. C. (Chantal) Quispel, arts in opleiding, Erasmus MC, Rotterdam.
- Drs. M.E. (Monique) Raats, psychiater, PsyQ, Spijkenisse.
- Drs. L.M. (Leontien) van Ravesteyn, arts-onderzoeker, Erasmus MC, Rotterdam.
- Drs. M.J. (Marja) Rexwinkel, klinisch psycholoog, psychotherapeut, IMH-specialist, directeur OuderKindLijn, Amsterdam.
- Dr. T. (Tamara) Ruijten, klinisch psycholoog, psychotherapeut, teamleider, Virenze Algemeen Beheer, Venlo.

- Prof.dr. C. (Corine) de Ruiter, hoogleraar Forensische psychologie, Maastricht University, Maastricht.
- Drs. F.M. (Fernanda) Sampaio de Carvalho, klinisch psycholoog, psychotherapeut, infant mental health-specialist, hoofddocent kinder- en jeugdpsychotherapie RINO Noord-Holland, coördinerend psycholoog psychosociaal zorgteam afdelingen verloskunde & neonatologie, Sophia Kinderziekenhuis, Erasmus MC, Rotterdam.
- Drs. I. (Iryna) Savenko, psychiater en kinder- en jeugdpsychiater, coach, Mental Life en OCRN, Groningen.
- Drs. A.J. (Tom) Schneider, gynaecoloog/ perinatoloog, afdeling verloskunde en prenatale geneeskunde, Erasmus MC-Sophia, Rotterdam.
- Dr. J.M. (Joke) Schutte, gynaecoloog, Isala, Zwolle.
- Drs. B.J. (Barbara) Sibbles, kinderarts, afdeling kindergeneeskunde, Erasmus MC-Sophia, Rotterdam.
- Drs. S.D. (Sinthia) Sie, kinderarts-neonatoloog, afdeling neonatologie, VUmc, Amsterdam.
- Drs. A. (Anne-Marie) Sluijs, klinisch verloskundige, psycholoog, Leids Universitair Medisch Centrum (LUMC), Leiden.
- Drs. M. (Mirte) Smit, artsassistent in opleiding tot kinderarts, AMC, Amsterdam.
- Drs. N. (Nel) van Son-Schoones, gezondheidszorgpsycholoog, oud-directeur Nederlands Instituut voor Sociaal Sexuologisch Onderzoek (NISSO), oud-lid Raad van Bestuur Rutgers Nisso Groep i.o. (rechtsvoorgangers Rutgers WPF).
- Drs. L. (Louise) Spanjerberg, kinderarts, IMH-specialist, Ziekenhuis Amstelland, Amstelveen. IMH Centrum, OuderKindLijn van het Kabouterhuis, Amsterdam.
- Dr. C.A.I. (Claire) Stramrood, arts in opleiding tot gynaecoloog, Universitair Medisch Centrum Utrecht.
- Drs. A.W.M.M. (Anja) Stevens, psychiater, Centrum Bipolaire Stoornissen, Dimence, Almelo.
- Mr. T.E. (Tineke) Stikker, juriste, GGZ Nederland, Amersfoort.
- Drs. J.G. (Jan Gerrit) Upmeijer, psychiater, Praktijk voor Psychiatrie en Psychotherapie Upmeijer, Epe.
- Dr. A.J. (Toon) Verheugt, klinisch en forensisch psycholoog, Expertisecentrum Kinderdoding.
- I.K. (Irena) Veringa-Skiba MSc, verloskundige onderzoeker, Research Institute Child Development and Education, Universiteit van Amsterdam.
- Drs. M.H.T. (Marjolein) de Vette, psychiater, Altrecht, acute psychiatrie, Utrecht (voorheen Regionaal Psychiatrisch Centrum Woerden).
- Prof.dr. N. (Nicole) Vliegen, psycholoog, seksuoloog, psychoanalytisch kindertherapeut, psychoanalyticus, hoogleraar klinische psychologie, KU Leuven, Leuven, België.
- Dr. I.M. (Irene) van Vliet, psychiater, chef de (poli)clinique, afdeling psychiatrie, Leids Universitair Medisch Centrum (LUMC), Leiden.
- Dr. J.M.B. (Hanneke) Wennink, kinderarts, plv opleider kindergeneeskunde, Sint Lucas Andreas Ziekenhuis, Amsterdam.
- Prof.dr. G.M.W.R. (Guido) de Wert, ethicus, hoogleraar biomedische ethiek, voorzitter afdeling Metamedica, onderzoeksschool CAPHRI, Universiteit Maastricht.
- Drs. R. (Richard) Wesseloo, arts in opleiding tot psychiater en PhD-student, afdeling psychiatrie, Erasmus MC, Rotterdam.
- Prof.dr. K. (Klaas) Wijma, hoogleraar medische psychologie, Unit of Medical Psychology, Faculty of Health Sciences, Linköping University, Sweden.
- Drs. K.J. (Katinka) de Wijs-Heijlaerts, forensisch psycholoog, Expertisecentrum Kinderdoding.
- Drs. C. (Christiane) Winter, klinisch psychologe, psychotherapeute, onderzoeker, Centrum Medische Genetica, UZ Brussel, Brussel, België.

Handboek psychiatrie en zwangerschap

dr. M.G. van Pampus *perinatoloog Onze Lieve Vrouwe Gasthuis, Amsterdam*

Dit 500 pagina's tellende boek is geschreven door 79 Nederlandse en Vlaamse experts met specifieke kennis op het gebied van zwangerschap en psychiatrie. Het is bedoeld voor alle zorgverleners die betrokken zijn bij de begeleiding en behandeling van psychisch kwetsbare zwangere vrouwen. Maar dat niet alleen, ook de psychische aspecten van infertiliteit en geassisteerde voortplanting komen in een apart hoofdstuk naar voren met heldere adviezen zoals het vragen naar psychopathologie, psychosociale factoren en medicatie en het geven van adviezen over hoe om te gaan met stress tijdens deze behandelingen.

In het zeer gestructureerd opgezette boek is elke psychiatrische aandoening beschreven. Prevalentie, beschrijving van het ziektebeeld, diagnostiek en behandelingsmogelijkheden worden per diagnose beschreven. Elk hoofdstuk eindigt met praktische aanbevelingen en adviezen.

Preventie, vroege herkenning en multidisciplinaire aanpak van deze problematiek worden systematisch en helder beschreven. Het gebruik van drugs, alcohol, roken en psychofarmaca en de effecten hiervan op zwangerschapsuitkomsten zoals abortus, IUVD, vroeggeboorte, geboortegewicht, diabetes, hypertensieve aandoeningen, kunstverlossing, sectio caesarea, fluxus, aangeboren afwijkingen langetermijneffecten op de kinderen komen uitgebreid aan bod. Daarnaast zijn er interessante hoofdstukken zoals over *infant mental health*.

Aan baringspijn wordt een apart hoofdstuk gewijd. Ook de psychopathologie van de vader, transculturele aspecten, maternale suïcide en seksueel geweld worden in aparte hoofdstukken beschreven.

Tot slot worden juridische en ethische aspecten beschreven in relatie met psychiatrie, perinataal beleid en ethiek van prenatale kinderbescherming.

Kortom het is een geweldig boek, waarvan de titel de lading niet dekt, want het is veel meer dan alleen psychiatrie en zwangerschap. Een aanrader voor arts-assistenten, huisartsen, gynaecologen, kinderartsen, verloskundigen en eigenlijk iedereen die in de geboortezorg werkt

Handboek psychiatrie en zwangerschap
redactie Mijke Lambregtse-van den Berg,
Inge van Kamp, Hanneke Wennink
uitgeverij De Tijdstroom
isbn 97 890 58982 69 8 | 502 blz.
eerste druk | gebonden | januari 2015
prijs € 58,-

